

УДК 355.233.2

DOI: 10.21564/2663-5704.49.229783

Петрова Людмила Олександрівна, кандидат філософських наук, доцент,
учений секретар, Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Україна
e-mail: luida64p@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9341-1030

Квіткін Петро Васильович, кандидат філософських наук, професор,
професор кафедри філософії, Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Україна
e-mail: petrkvitkin@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-1598-1425

Дятлова Ірина Володимирівна, кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри філософії, Харківський національний
університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Україна
e-mail: irena518@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-3063-9772

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВОГО КОМПОНЕНТА ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Розглянуто проблеми розвитку логічного мислення майбутніх військових фахівців у процесі професійної підготовки. Здійснено аналіз культури логічного мислення як важливого компонента підготовки військових фахівців у наукових працях закордонних і вітчизняних науковців з урахуванням специфіки військової діяльності з метою покращення прийняття рішень в екстремальних умовах. Розглянуто методи навчання, що стимулюють розвиток культури професійного та логічного мислення майбутніх військових фахівців.

Ключові слова: логічне мислення, культура логічного мислення, професійне мислення, віртуальна освіта, дистанційна освіта, методи навчання.

Постановка проблеми. Сьогодні нове покоління майбутніх військових фахівців має бути підготовленим до військово-професійної діяльності в умовах трансформації процесів війни та військової справи, динаміки наукового знання і розвитку комунікативних технологій, зростання обсягу інформації та інфор-

маційного протиборства, інформаційно-психологічних впливів на свідомість і психіку особистості. Військово-професійна діяльність – це специфічний вид діяльності, результатом якої є висока бойова готовність і боєздатність військових частин і підрозділів, високий рівень професійної підготовленості, готовність військових частин і підрозділів до виконання завдань за призначенням, психологічна готовність і здатність особового складу до виконання покладених завдань. Тому вища військова освіта – це не тільки школа високої професійної та загальної підготовки військових фахівців, вона повинна стати перш за все школою високої культури мислення майбутніх офіцерів.

Культура професійного мислення як складова загальної і методологічної культури особистості не формується апіорі у процесі загальної та професійної підготовки у закладах вищої військової освіти. Рівень її сформованості перебуває у безпосередній кореляції із загальною метою підготовки військових фахівців (місце і роль культури професійного мислення у компетентностях і результатах навчання), спрямованістю діяльності науково-педагогічних працівників на формування культури професійного мислення, педагогічних технологій освітньої діяльності.

Питання щодо формування логічного мислення курсантів має давню історію, однак саме останніми роками набуває особливої актуальності, що зумовлено зростанням вимог до розвитку мислення майбутніх військових фахівців в умовах їхньої професійної підготовки у закладі вищої освіти. Формування логічної культури майбутнього військового фахівця як складової загальної та військово-професійної культури особистості сучасного військового керівника неможливе без формування професійного мислення, що базується, по-перше, на змісті та логіці професійної діяльності, а по-друге, на досягнутому рівні розвитку інтелектуальних творчих здібностей, що є обов'язковим компонентом розумової діяльності. Професійна компетентність є основою формування такої готовності, але не менш важливими є аналітична та когнітивна (через здатність до комплексного теоретичного аналізу систем висловлювань, використання логічних прийомів під час застосування різних форм мислення); комунікативна та аналітична (через здатність до застосування різнопланового логіко-аналітичного інструментарію до вирішення конкретних теоретичних завдань). Процес вирішення будь-якої проблеми може відбуватися лише за умови тісної взаємодії творчого і логічно послідовного мислення [1].

Уміння логічно мислити характеризується здатністю робити висновки та теоретичні узагальнення, приймати обґрунтовані рішення щодо практичної дії. Таким чином, особливістю логічних умінь курсантів повинна бути не тільки здатність здійснювати аналіз, синтез, порівняння, абстрагування та

узагальнення, але й уміння робити висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фактами, процесами та явищами, спираючись на форми мислення і закони логіки.

Разом із тим слід зазначити, що у практичній площині процес формування логічного мислення зводиться до опанування курсантами алгоритмів практичної дії під час вирішення теоретичних і практичних завдань (практична реалізація теорії поетапного формування розумових дій). Логіка мислення зводиться до логічної послідовності певних етапів розумових або практичних дій. Результатом такого підходу є те, що часто курсанти не можуть самотійно осмислити опрацьовану інформацію, заучують теоретичні положення, зазнають труднощів у засвоєнні навчального матеріалу, критичного аналізу інформації, встановленні істинності суджень та умовиводів, у формулюванні своїх думок і висловленні ідей під час написання курсових і дипломних робіт. Також одним із головних недоліків у підготовці курсантів є проблема самотійного вирішення нових технічних завдань.

Тому проблема формування логічної культури майбутніх військових фахівців є актуальною науковою проблемою, що має як теоретичне, так і практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні аналіз процесу мислення набуває особливої актуальності у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, які деонтологізують знання і породжують нове розуміння пізнання і діяльності. Окремі аспекти дослідження мислення були предметом розгляду філософів з давніх часів – щонайменше від виникнення діалектики і риторики у Давній Греції. Слід згадати традицію філософії скептицизму, праці І. Канта, Ф. Ніцше, К. Поппера, представників Франкфуртської школи соціальних досліджень, М. Фуко, Ж. Бодріяра та інших, філософію критичної педагогіки, як ті джерела, які вплинули на сучасні уявлення про мислення. Слід також взяти до уваги філософські праці власне американських філософів, які сприяли розвитку досліджень мислення під прагматичним кутом зору – Дж. Дьюї, Дж. Міда, Ф. Шиллера.

У контексті прикладних аспектів вивчення процесу мислення суб'єкта та втілення результату цього процесу в діяльності науковці розглядають: проблематику критичного мислення (Л. Киенко-Романюк, Д. Халперн), радіантного мислення (Т. Б'юзен, Б. Б'юзен), дисциплінованого мислення (Б. Ф'юсел), творчого мислення (Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, В. Моляко, В. Роменець), практичного мислення (Д. Завалишина, Б. Теплов, О. Ягупова), технічного мислення (Т. Кудрявцев, Ю. Кулюткін, П. Решетніков), управлінського мислення (Л. Гулова, В. Шемчук) та суто професійного мислення (Т. Гура, А. Зуєва, О. Кованов, В. Луньов, С. Нехаєнко, В. Ягупов), яке більшість авто-

рів пов'язують із процесом професійного розвитку фахівця, набуття ним спеціальних професійних знань, умінь під час фахової підготовки та подальшої професіоналізації, що в сукупності уможливають забезпечити ефективне розв'язання професійно зумовлених завдань, пошук та прийняття рішень у взаємозалежності з рівнем фахової підготовки, професійної компетентності та професіоналізму.

Таким чином, аналіз філософської, психолого-педагогічної, історичної та методичної літератури свідчить про інтерес науковців до проблеми професійної підготовки фахівців, орієнтованої на формування культури їх логічного мислення. Однак слід констатувати відсутність окремих досліджень, присвячених як теоретичному осмисленню проблеми формування логічної культури військових фахівців, так і методик відносно практичної діяльності щодо її формування в освітньому процесі у закладах вищої освіти.

Метою статті є теоретичний аналіз сутності логічного мислення та процес формування культури логічного мислення у майбутніх військових фахівців у процесі отримання військової освіти.

Виклад основного матеріалу. Культура логічного мислення не притаманна людині від народження, вона формується у процесі пізнання, самостійного, творчого логічного мислення. Оволодіння логічними знаннями як складовими культури логічного мислення, вміле використання їх на практиці сприяє становленню самосвідомості, інтелектуальному зростанню особистості майбутнього військового фахівця, що в подальшій практиці допоможе йому розумітися у взаємозв'язках явищ соціального життя та військової справи.

Проблема мислення завжди була в центрі уваги філософії. І. Кант сформулював антиномічність чуттєвого й раціонального у пізнанні. Він стверджував, що «існують два основні стовбури людського пізнання, що зростають, мабуть, з одного загального, але невідомого нам кореня, а саме чуттєвість і розум: за допомогою чуттєвості предмети нам даються, розумом же вони мисляться» [2, с. 46]. Гегель, за визначенням Е. Ільєнкова, «угледів» обмеженість кантівського уявлення про мислення, визнаючи її як правильну, але обмежену, теорію мислення. У Гегеля саме діалектика є формою (методом, схемою) мислення, що «включає в себе як процес з'ясування, чіткого усвідомлення суперечностей, що несвідомо продукуються “розумом”, так і процес їхнього конкретного вирішення у складі більш високої і глибокої стадії раціонального пізнання того самого предмета, на шляху подальшого дослідження “суті справи”, тобто на шляху подальшого розвитку науки, техніки і “моральності”, конкретніше всієї тієї сфери, яка у нього називається “об'єктивним духом”» [3]. При цьому мислення «виступає спочатку не у формі думки, а у

формі почуття, споглядання, уявлення – у формах, які має відрізняти від мислення як форми».

У сучасній науці існують різні підходи до розуміння онтогенезу розвитку мислення. Найбільш відомі дві концепції – Ж. Піаже та П. Гальперіна. Мислення, за своєю суттю, завжди доцільна діяльність – діяльність, яка спрямована на вирішення певних завдань. У цій діяльності «конкретне» виступає як той закон, який визначає «спосіб і характер усіх пізнавальних дій, визначаючи свідомий вибір засобів, за допомогою яких мета стає реально досяжною» [4, с. 187]. Здатність логічно мислити з'єднується із розвиненою здатністю бачити, чуттєво споглядати, сприймати навколишній світ. Г. Лобастов зазначає, що «володіти мисленням – це вміти ідеально діяти із річчю у логіці її загальної форми, співвідноситься з її особливими проявами в умовах буття. Річ у мисленні завжди оцінюється через форму її реальних взаємозв'язків, причин і умов, але ніколи – через суб'єктивні уявлення, бажання, інтенції» [10, с. 261]. Мисляча людина завжди перебуває в суперечливій ситуації, в «постійному русі звільнення від сформованих форм, у спробі їхньої зміни, їхнього творчого зняття, результат якого відповідав би об'єктивній логіці розвитку самої людини» [5, с. 262]. Попри це С. Возняк вважає, що «мислення – не просто одна із здатностей людини, мислення – атрибутивна властивість, а атрибут, за Спінозою, є тим, що виражає саму сутність субстанції. Мислення потрібне людині не просто заради пізнання, а насамперед для того, щоб бути людиною, і першочергово – розпізнавати добро і зло» [6, с. 154]. Істина, Добро і Краса як три прояви ідеального, що тотожні Науці, Моралі, Мистецтву, в підсумку утворюють людську особистість.

Досить цілісне визначення поняття «логічне мислення» пропонує Ю. Музика: «це такий вид мислення, що формується у процесі спеціально організованої пізнавальної діяльності і передбачає вміння особистості аналізувати, класифікувати, знаходити схоже й відмінне, узагальнювати й доводити умовиводи про явища та події, що її оточують» [7].

Під культурою мислення мається на увазі ступінь володіння особою методами та формами розумової діяльності. Зміст категорії «культура мислення» з часом змінюється, позаяк вдосконалюються, ускладнюються та змінюються форми і методи пізнання, а також уявлення про них. Отже, категорія «культура мислення» є історичною [8].

Уперше використав слово «культура» римський оратор і філософ Марк Туллій Цицерон у своїх «Тускуланських бесідах» не у його прямому сільсько-господарському значенні «обробка», від дієслова *colere* – обробляти, займатися землеробством, а у переносному значенні як *cultura animae* – «культура душі» як опис філософії. Використовуючи такий підхід до поняття культури,

запропоновану категорію «культура мислення» можна розуміти як деяку рамку бачення, сприйняття та осмислення світу за певними принципами і правилами за допомогою спеціальної мови символів. Культура мислення тих, хто навчається, має чітку структуру. Вона складається із двох основних структурних елементів: логічності й діалектичності, кожен з яких, у свою чергу, теж має свої складові та їх функціональний зв'язок. Під логічним елементом вживається такий спосіб міркування, оперування думками, за якого з істинних засновків неминуче випливає істинний висновок. У цьому плані культура мислення полягає в умінні правильно застосовувати закони логіки в кожному окремому акті мислення. Свідоме або стихійне дотримання законів формальної логіки (закон тотожності, закон протиріччя, закон виключеного третього, закон достатньої підстави) робить наше мислення логічним, і воно набуває трьох істотних ознак: визначеності, несуперечливості, доказовості. Якщо ж вимоги всіх законів порушуються, то міркування втрачають ці важливі ознаки культури мислення. У такому разі мислення набуває ознак-антиподів: невизначеності, суперечливості, бездоказовості.

Щоб розкрити повністю зміст поняття «культура мислення», необхідно дослідити і другу складову частину – діалектичність. Виконуючи вимоги законів діалектики, ми повинні розглядати явища, що вивчаються, у взаємозв'язку і розвитку, виявляти механізм переходу кількісних змін у якісні та навпаки; пізнаючи феномени, що змінюються, – розкривати в кожному з них єдність протилежностей та їхню боротьбу. Інакше кажучи, під діалектичним елементом структури «культури мислення» використовується такий спосіб міркування, за якого свідомо застосовуються закони та принципи діалектики. У процесі мислення здійснюється в «повному обсязі діалектика цілі та засобу» [8].

Культура мислення передбачає навички аналізу думок, використання методів раціонального мислення та аргументації. Культура мислення – це якість мислення, яка виражає логічність, здатність до глибокого аналізу й синтезу, абстрагування й узагальнення, у ході якого народжуються нестандартні, творчі думки і рішення. А. Конверський зазначав, що культура мислення – це усвідомлене ставлення до процесу міркування, тобто вміння правильно будувати доведення, спростування, проводити аналогії, висувати гіпотези, знаходити й усувати помилки у своїх і чужих міркуваннях. Безсумнівно, що логічна культура передбачає високу професійну підготовку, всебічне знання того предмета, який розглядається й обговорюється, розуміння діалектичного протиріччя процесу пізнання, історичної обмеженості, яка наявна в цей період часу, знання. Логічна культура пов'язана з моральними якостями, професійною етикою особистості. Іншими словами, логічна культура – це

здатність індивідуального мислення до саморозвитку й уміння виходити за межі, які склалися в людини, форм і канонів мислення [9].

Логічна культура, абстрактно-логічне мислення проявляється, з одного боку, в адекватному відображенні зовнішнього світу в мисленні, а з другого – в правильній логічній структурі процесу міркування. Змістовну сутність логічної культури становлять: сукупність логічних знань, формально-логічні принципи (принцип відображення дійсності в абстрактному мисленні, принцип предметності, принцип однозначності, принцип багатозначності, принцип пізнання логічних зв'язків); основні й неосновні закони логіки; форми абстрактного мислення (поняття, судження, умовиводи, ідеї, проблеми, гіпотези, теорії, концепції); методи наукового пізнання, які мають формально-логічну природу (дедукція, індукція, аналіз і синтез, аналогія, порівняння, узагальнення, абстрагування); логічні операції (визначення, поділ, обмеження і узагальнення понять, операції над судженнями); прийоми, засоби і способи забезпечення доказовості і переконливості теорій, раціональне мислення й аргументація [10, с. 423].

Отже, логічна культура – це перш за все глибокі теоретичні знання логіки, законів, форм, прийомів і засобів інтелектуальної діяльності, які надають міркуванням систематичності, послідовності, обґрунтованості і переконливості. Людині, яка володіє культурою мислення, властиві навички формування чіткої і переконливої думки, вміння використовувати отримані знання в професійній діяльності, правильно виконувати логічні дії, оперувати поняттями, будувати умовиводи.

Для майбутнього військового фахівця цінним є набуття логічної культури мислення, що дає можливість досягнення істинних знань, уникання логічних помилок під впливом емоцій, суб'єктивного сприйняття та свідомого контролювання власних міркувань. Систематично засвоюючи методи наукового пізнання у процесі освітньої діяльності, курсант формує власну логічну культуру мислення. Саме в процесі професійної підготовки у курсантів відбувається розвиток професійного інтелекту та мислення відповідно до направленості їх професійного навчання. Залежно від характеру діяльності відбувається подальша диференціація професійних типів мислення. На підставі прийомів розумової діяльності та логічних прийомів у курсантів формуються системи логічних знань та логічних умінь. На нашу думку, формування логічних умінь курсантів – це цілеспрямований і систематично здійснюваний освітній процес оволодіння логічними уміннями, результатом якого є їхня здатність шляхом аналізу, порівняння, виділення головного давати означення поняттям, виконувати логічні операції над ними, будувати судження, умовиводи та встановлювати їх істинність [11; 12].

По-друге, логічна культура – це глибоке та всебічне опанування знаннями у сфері професійної діяльності військових фахівців, яка охоплює всі сфери життєдіяльності не лише армії як соціально-політичної організації (військово-професійну, військово-політичну, соціальну, духовну, військово-економічну та матеріально-технічну), але й процеси суспільної життєдіяльності. Саме ці знання наповнюють теоретичні знання логіки, законів, форм, прийомів і засобів інтелектуальної діяльності конкретним змістом, який є предметом аналізу і синтезу, узагальнення та абстрагування, суджень та умовиводів тощо. Таке розуміння логічної культури яскраво засвідчує, що визначальну роль у процесі формування логічної культури військових фахівців відіграє гуманітарна та соціально-економічна підготовка, насамперед процес опанування системи філософського знання.

По-третє, логічна культура – це здатність застосовувати теоретичні знання логіки (формальної та діалектичної), знання, що набуваються у процесі гуманітарної та соціально-економічної, природничої та професійної підготовки, що виявляється у навичках та вміннях військових фахівців здійснювати логічне мислення.

Такий підхід до складових логічної культури актуалізує проблему методів навчання, що стимулюють розвиток культури професійного та логічного мислення майбутніх військових фахівців. Так, методи навчання, що спрямовані на розвиток професійного мислення та самосвідомості фахівця мають стимулювати його пізнавальну активність, через виявлення проблеми, вирішення проблемних практичних завдань на матеріалі майбутньої професійної діяльності, адже, лише перебуваючи у творчому пошуку вирішення соціальних проблем та дилем, військовий фахівець вчиться діяти у нестандартних ситуаціях, усвідомлювати своє «Я» в професії. Підготовка військового професіонала вимагає обов'язкового аналізу специфіки професійних завдань і стратегії їхнього розв'язування, оскільки процес мислення полягає у розв'язуванні тих або інших завдань. Вважається, що професіонали не тільки відчують, а й на основі якихось не завжди усвідомлених ознак прогнозують, передбачають виникнення проблемної ситуації (незвичний запах або шум у машині, літаку, якісь риси поведінки підлеглого та ін.). За допомогою експериментально-ігрового методу курсанти вчать отримати нову інформацію про досліджувані явища, виявляти взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ, що вивчаються; виявляти та досліджувати особистісні характеристики та якості курсантів; стереотипи їх поведінки, які не виявлялися в інших ситуаціях; все це підвищує мотивацію курсантів до пізнавального процесу [13]. Одним із найбільш ефективних освітніх методів формування такого мислення може стати навчання у формі діалогічного спілкування. Діалог як вид дії передбачає

урахування багатства думок, оцінок, емоцій, відношень, які привносяться учасниками взаємодії, та їх інтеграцію. Динаміка думки, розвиток мислення і відносин мовців, формування їх почуттів під впливом один одного – властивості діалогічного спілкування. З такого мовного мислення може виникнути нова спільна думка, новий смисл, нове розуміння, яке поновлює і збагачує, наповнює новим смислом співбуття людей [14, с. 21].

В умовах швидкого розвитку і поширення віртуальної реальності в усі галузі людської діяльності науковці констатують появу нового типу людини – homo virtualis, що прагне замкнутися в горизонті віртуальної реальності, з небажанням його залишає і виробляє специфічні «віртуалістські» стереотипи поведінки і діяльності. Віртуальність не просто пропонує нам нові способи колективного існування – сьогодні це вимір соціальної реальності, який неминуче захоплює будь-якого користувача сучасних комунікаційних технологій [15]. Як наслідок, це змушує повертатися до пошуку нових підходів у освітніх практиках сучасності та у філософсько-освітніх визначеннях. Цього разу – в контексті віртуалізації освіти. Існує багато конкретних способів організації віртуальної освіти на базі нових інформаційних технологій. Найбільш актуальний з них сьогодні – це дистанційна освіта (як форма здійснення віртуальної освіти). Дистанційна освіта є одним з етапів загальних процесів віртуалізації освіти. Можна погодитися з позицією І. Сальника, відповідно до якої «віртуалізація освіти може розглядатися як об'єктивний процес руху від очного через дистанційне навчання до віртуальної освіти, яка вбирає в себе кращі властивості очного, заочного, дистанційного й інших форм отримання освіти. Таким чином, дистанційна освіта – не кінцева форма реалізації віртуальної освіти, а лише крок у становленні інтегративної форми освіти, який здійснюється за допомогою інформаційних технологій. Отже, сучасні тенденції розвитку культури логічного мислення передбачають застосування в широкому контексті інноваційних педагогічних технологій. Найбільш перспективним, на наш погляд, є застосування в системі освіти синергетичного підходу [16].

Висновки. Ми вважаємо, що формування логічної культури військових фахівців є обов'язковим і необхідним елементом їхнього професійного становлення. Об'єднання всіх компонентів методичної системи підготовки військових фахівців навколо єдиної мети, яка полягає в реалізації принципів розвивального випереджувального навчання на основі взаємодії реального і віртуального, дозволить розвивати культуру логічного мислення курсантів.

Сучасний мінливий світ вимагає активного залучення різних видів мислення в різних сферах суспільного життя. Різноманітність типів мисленневих задач зумовлює різноманітність не тільки механізмів, способів, а й видів

мислення. Перспективні напрями подальших досліджень полягають у формуванні аналітичного мислення майбутніх військових керівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нехаєнко С. І. Розвиток професійного мислення організаторів морально-психологічного забезпечення як психолого-педагогічна проблема. *Військова освіта*. 2018. №2 (38). С. 172–182.
2. Кант И. Критика чистого разума / пер. с нем. Н. Лосского сверен и отредактирован Ц. Г. Арзаканяном и М. И. Иткиным; примеч. Ц. Г. Арзаканяна. Москва: Мысль, 1994. 591 с.
3. Ильенков Э. В. К вопросу о природе мышления (на материалах анализа немецкой классической диалектики): автореф. дис. ... д-ра филос. наук. Москва, 1968. 19 с.
4. Ильенков Э. В. Диалектика абстрактного и конкретного в научно-теоретическом мышлении. Москва : Рос. полит. энциклопедия (РОССПЭН), 1997. 468 с.
5. Лобастов Г. В. Ильенков как философ. Эвальд Васильевич Ильенков в воспоминаниях. Москва: РГГУ, 2004. 308 с.
6. Возняк С. В. Специфіка філософського підходу до розкриття природи мислення. *Філософія. Культура. Життя*. 2012. Вип. 37. С. 146–155.
7. Музика Ю. О. Критерії оцінювання готовності студентів до формування логічного мислення учнів. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2009. Вип. 26. С. 61–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2009_26_17 (дата звернення: 12.04.2021).
8. Голубева М. Педагогічна система реалізації поняття «культура мислення». *Наукові записки. Політологія, соціологія*. 1999. Т. 7. С. 75–79.
9. Конверський А. Є. Сучасна логіка: підручник. Ч. 1: Класична логіка. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2016. 190 с.
10. Філософія: підручник / за ред. Л. Г. Дротянко, О. А. Матюхіна, В. І. Онопрієнко. Київ: НАУ, 2014. 720 с.
11. Морквян І. Суть та види інтелектуальних умінь. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2015. Вип. 2 (2). С. 70–74.
12. Ящук О. М. Сутність і критерії підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь молодших школярів. *Педагогічний альманах*. Херсон, 2018. Вип. 37. С. 222–227.
13. Мисліцька Н. А. Формування культури логічного мислення як важливий компонент методичної підготовки майбутнього учителя фізики. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія: Педагогічна*. 2013. Вип. 19. С. 26–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkrp_red_2013_19_11 (дата звернення: 15.02.2021).
14. Муратова І. А. Діалог як форма розвитку мислення. *Вісник НТУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2014. Вип. 3. С. 20–26.

15. Дзьобань О. П., Мануйлов Є. М. Віртуальна реальність: до проблеми концептуалізації поняття. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2017. № 4 (35). С. 21–31. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.35.119619>.
16. Сальник І. В. Віртуальне та реальне у навчальному фізичному експерименті старшої школи: теоретичні основи: монографія. Кіровоград: ФО-П Александрова М. В., 2015. 324 с.

REFERENCES

1. Nekhaienko, S. I. (2018). Rozvytok profesiinoho myslennia orhanizatoriv moralno-psykholohichnoho zabezpechennia yak psykholoho-pedahohichna problema. *Viiskova osvita – Military education, № 2 (38), 172–182* [in Ukrainian].
2. Kant, Y. (1994). Krytyka chystoho razuma / per. s nem. N. Losskoho sveren y otredaktyrovan Ts. H. Arzakanianom y M. Y. Ytkynym; prytech. Ts. H. Arzakaniana. Moskva: Mysl [in Russian].
3. Ylenkov, E. V. (1968). K voprosu o pryrode myshleniya (na materyalakh analiza nemetskoi klassycheskoi dyalektyky): Extended abstract of Doctor's thesis. Moskva [in Russian].
4. Ylenkov, E. V. (1997). Dyalektyka abstraktnoho y konkretnoho v nauchno-teoretycheskom myshleny. Moskva: Rossyiskaia polytycheskaia entsyklopedyia (ROSSPEN) [in Russian].
5. Lobastov, H. V. (2004). Ylenkov kak fylosof. Evald Vasylevych Ylenkov v vospomynaniakh. Moskva: RHHU [in Russian].
6. Vozniak, S. V. (2012). Spetsyfika filozofskoho pidkходу do rozkryttia pryrody myslennia. *Filosofia. Kultura. Zhyttia, issue 37, 146–155* [in Ukrainian].
7. Muzyka, Yu. O. (2009). Kryterii otsiniuvannia hotovnosti studentiv do formuvannia lohichnoho myslennia uchniv. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu – Scientific Bulletin of Izmail State University for the Humanities, issue 26, 61–64.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2009_26_17 [in Ukrainian].
8. Holubieva, M. (1999). Pedahohichna systema realizatsii poniattia «kultura myslennia». *Naukovi zapysky NaUKMA. Politolohiia, sotsiolohiia – Scientific notes of NaUKMA. Political science, sociology, Vol. 7, 75–79* [in Ukrainian].
9. Konverskyi, A. Ie. (2016). Suchasna lohika: pidruchnyk. Part 1: Klasychna lohika. Kyiv [in Ukrainian].
10. Drotianko, L. H., Matiukhina, O. A., Onoprienko, V. I. (Eds) (2014). *Filosofia.* Kyiv: NAU [in Ukrainian].
11. Morkvian, I. (2015). Sut ta vydy intelektualnykh umin. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Ser. «Pedahohika ta psykholohiia» – Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology», issue 2 (2), 70–74* [in Ukrainian].
12. Yashchuk, O. M. (2018). Sutnist i kryterii pidhotovky maibutnykh uchyteliv do formuvannia lohichnykh umin molodshykh shkolariv. *Pedahohichniy almanakh –*

- Pedagogical almanac, issue 37, 222–227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2018_37_38 [in Ukrainian].*
13. Myslitska, N. A. (2013). Formuvannia kultury lohichnoho myslennia yak vazhlyvyi komponent metodychnoi pidhotovky maibutnoho uchytelia fizyky. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Ohienka. Ser.: Pedahohichna – Collection of scientific works of Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko. Ser.: Pedagogically, issue 19, 26–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_ped_2013_19_11 [in Ukrainian].*
 14. Muratova, I. A. (2014). Dialoh yak forma rozvytku myslennia. *Visnyk NTUU «KPI». Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika – Bulletin of NTUU «KPI». Philosophy. Psychology. Pedagogy, issue 3 (42), 20–26 [in Ukrainian].*
 15. Dzoban, O. P., Manuilov, Ye. M. (2017). Virtualna realnist: do problemy kontseptualizatsii poniattia. *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia – The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, philosophies of law, political science, sociology, 4 (35), 21–31. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.35.119619> [in Ukrainian].*
 16. Salnyk, I. V. (2015). Virtualne ta realne u navchalnomu fizychnomu eksperymenti starshoi shkoly: teoretychni osnovy. Kirovohrad: FO-P Aleksandrova M. V. [in Ukrainian].

Петрова Людмила Александровна, кандидат философских наук, доцент,
учёный секретарь, Харьковский национальный университет
Воздушных Сил имени Ивана Кожедуба, Украина

Квиткин Пётр Васильевич, кандидат философских наук, профессор,
профессор кафедры философии, Харьковский национальный университет
Воздушных Сил имени Ивана Кожедуба, Украина

Дятлова Ирина Владимировна, кандидат философских наук,
старший преподаватель кафедры философии, Харьковский национальный
университет Воздушных Сил имени Ивана Кожедуба, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ ЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ КАК ВАЖНОГО КОМПОНЕНТА ПОДГОТОВКИ ВОЕННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Рассмотрены проблемы развития логического мышления будущих военных специалистов в процессе профессиональной подготовки. Осуществлен анализ культуры логического мышления как важного компонента подготовки военных специалистов в научных трудах зарубежных и отечественных ученых с учетом специфики военной деятельности с целью улучшения принятия решений в экстремальных условиях. Рассмотрены методы обучения, стимулирующие развитие культуры профессионального и логического мышления будущих военных специалистов.

Ключевые слова: логическое мышление, культура логического мышления, профессиональное мышление, виртуальное образование, дистанционное образование, методы обучения.

Petrova Lyudmyla Olexandrivna, Candidate of Philosophy, Academic Secretary, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, Ukraine

Kvitkin Petro Vasilovich, Candidate of Philosophy, Professor, Professor of Department of Philosophy, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, Ukraine

Diatlova Iryna Volodymyrivna, Candidate of Philosophy, Senior Teacher of the Department of Philosophy, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, Ukraine

FORMATION OF A CULTURE OF LOGICAL THINKING AS AN IMPORTANT COMPONENT OF TRAINING MILITARY SPECIALISTS

Problem setting. Today new generation of future military professionals must be prepared for professional activity and life in the ever-changing conditions of military affairs. Military activity is a specific type of activity. Therefore, higher military education should become school of high culture of thinking of future military specialists. The formation of a logical culture of the future military specialist and a holistic personality is inconceivable without the formation of professional thinking. One of the main shortcomings in the training of cadets is the problem of solving new technical problems.

Recent research and publications analysis. On the basis of theoretical analysis of scientific sources and expert assessment of the significance of components of the creative activity of military specialists professional thinking, the criteria for the development of each component and their indicators have been defined. This problem is considered by Zavalishin, Teplov, Yagupov, technical thinking (Kudryavtsev, Kulyutkin, Reshetnikov) and othes.

Paper objective. In the research the theoretical basis and experimental study of peculiarities of the development of the logical component of future military specialists' professional thinking in the process of professional training in a higher education institution have been carried out.

Paper main body. On the basis of theoretical analysis it has been determined that logical thinking is an important component of the professional skill of a specialist, which ensures the successful accomplishment of professional tasks, the adoption of optimal solutions in a certain area of activity, and it is the embodiment of the professional competences of the individual and the condition for his or her professional development. The paper deals with the problem of logical thinking as an important component of training military specialists in psychological and pedagogical sciences. The analysis of thinking

as a psychological cognitive process, in scientific works of foreign and native scientists, considering the regularities of the human psyche functioning in extreme situations, has carried out, in order to improve the moral and psychological support of the personnel. The model of future military specialists training for the development of primary school pupils' logical skills has been developed and tried out. It includes such units as: purposeful (social control, aim, tasks); methodological (approaches, principles, interaction subjects); content and activity (content, forms, means, methods, technologies); assessment and resultative (criteria, rates, levels, result). Forms, methods and means of educational process according to the future military specialists training for the development of cadets logical skills have been improved. This notion has historical character and complex structure: levels of formal logic and dialectics. The pedagogical ways of formation of culture of thinking of students are also given. The transition in the educational dialogue from oral to written, from the external to the internal dialogue, and vice versa, ensures the development of thinking interlocutors in the process of solving educational problems. Educational dialogue is not only an exchange of remarks between its participants, but it is their social interaction, communication, which activates their mental, emotional, sensuous activity. The characteristics of professional thinking of the organizers of future military specialists, which need to be developed to achieve professionalism in the professional military activity, have been considered.

Conclusions of the research. *Practical meaning of the obtained results lies in the development and implementation into the educational process of establishments of higher education the diagnostics methodology of the future teachers' readiness levels for the formation of military specialists logical skills. The number of academic hours has been increased to study the methodology of solving tasks in logic. The characteristics of professional thinking of the cadet, which need to be developed to achieve professionalism in the professional military activity, have been considered.*

Keywords: *logical thinking, culture of logical thinking, professional thinking, virtual education, distance education, teaching methods.*

